

**О.В. Копитко, канд. екон. наук, викладач
Львівський коледж транспортної інфраструктури**

НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ

Постановка проблеми. У процесі розвитку продуктивних сил в економіці будь-якої держави особливе значення мають питання побудови інфраструктури в різних секторах економічної системи, в тому числі й інфраструктури ринку продовольства. Інфраструктура агропродовольчого ринку, що відповідає умовам ринкової економіки, повинна відрізнятися гнучкістю, адаптивністю до зовнішніх умов, доступністю для виробників аграрної та переробної галузей АПК. Сучасні суб'єкти інфраструктурного комплексу повинні бути оснащені сучасним обладнанням для здійснення визначених для них функцій. Від рівня розвитку інфраструктури багато в чому залежить рівень розвитку сфери виробництва продовольчої продукції.

Слаборозвинена інфраструктура, недостатньо продумані господарські зв'язки, в тому числі і з підприємствами інфраструктурного комплексу, сприяють уповільненню темпів розвитку сфер основного виробництва через збільшення витрат на пошуки каналів реалізації виробленої продукції. Недостатній розвиток інфраструктури значно збільшує трансакційні витрати підприємств аграрної та переробної галузей. Післяреформений АПК не забезпечив формування сучасної інфраструктури агропродовольчого ринку, внаслідок чого вона на сьогоднішній день носить хаотичний характер. Ця обставина потребує подальших досліджень, спрямованих на формування теоретичних і розробку практичних рекомендацій з питань її вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день у вчених поглиблюється інтерес до дослідження питань формування вітчизняного агропродовольчого ринку та його інфраструктури. Однак, незважаючи на певний інтерес до питань формування інфраструктури агропродовольчого ринку, в науці не склалося системного уявлення про методи її дослідження, про оцінку ефективності її функціонування, про моделі ефективного розміщення інфраструктурних об'єктів на певній території. Концепції формування і розвитку окремих видів інфраструктури сформульовані у працях і проблеми формування продовольчих ринків були предметом дослідження таких вчених, як В.Г. Андрійчук, В.І. Бойко,

П.І. Гайдучький, Г.М. Зінчук, О.В. Крисальний, М.Г. Лобас, М.Й. Малік, П.Т. Саблук, М.П. Сахацький, В.В. Юрчишин, О.Г. Шпикуляк, О.М. Шпичак та ін. Але, щоб у подальшому сформувати загальний комплексний характер механізму, який визначає передумови формування та закономірності розвитку продовольчого ринку та розвитку сучасної інфраструктури необхідні подальші дослідження.

Формулювання цілей статті. Ціль даної статті полягає в дослідженні закономірностей і принципів формування та розвитку інфраструктури агропродовольчого ринку.

Виклад основного матеріалу досліджень. У складі АПК важливе місце належить його інфраструктурі, яка забезпечує загальні умови розвитку виробництва та життєдіяльності людей: це шляхово-транспортне господарство, матеріально-технічне обслуговування, складське і тарне господарство, галузі соціального обслуговування. При цьому слід виділити виробничу інфраструктуру, яка власне обслуговує виробництво і впливає на забезпечення загальних умов життєдіяльності людей (житло, культурно-побутове обслуговування, торгівля, громадське харчування тощо). Відповідні ланки інфраструктури є в кожній з трьох зазначених сфер АПК. Невід'ємною частиною АПК у ринковій економіці є також банки, біржі, кредитні установи й науково-консультативні фірми, страхові компанії, експертні об'єднання та ін., які представляють інфраструктуру агропродовольчого ринку. Так у роботі [1], автори виділяють такі елементи цієї інфраструктури: аукціони, торгово-промислові палати, агроторгові дома, ярмарки, біржі, брокерські, страхові, аудиторські фірми, холдингові компанії та ін. (табл. 1). Основне їх призначення – це обслуговування взаємовідносин виробників товарів і їхніх безпосередніх споживачів.

1. Основні елементи інфраструктури ринку продовольства

Рух капіталів	Рух засобів виробництва і предметів споживання	Інформаційно-консультаційні послуги
фондові біржі	товарні біржі	інформаційно-консультаційні центри
страхові компанії	агроторгові дома	служби цінового моніторингу
комерційні банки	комерційні центри і компанії	науково-дослідні центри
агропромислово-фінансові групи	лізингові компанії	аудиторські компанії
кредитні спілки	агроторгово-посередницькі фірми	дорадчі служби

Однак продовольчий ринок має свої особливості. Так, у роботі [2, с. 67], зазначається, що економічними особливостями продовольчого ринку, як єдиної цілісної системи, є: значна кількість учасників ринку, жоден з яких не має домінуючого становища; бар'єри для входження в число учасників ринку та у галузі виробництва нових товаровиробників досить низькі; більшість видів продукції, що представлена на ринку, має відносно стандартний характер; територіальні відмінності в межах країни для більшості видів продукції слабкі, але галузь характеризується відчутним впливом конкурентів національного і міжнародного рівнів; постійне існування споживчого попиту на продукцію (особливо на головні види продовольства) і його малоеластичний характер; значний вплив попиту на рух цін, що призводить до часткового коливання ринкової кон'юнктури залежно від короточасних змін попиту і пропозиції: при скороченні попиту ціни падають швидше, ніж обсяги виробництва, а при розширенні попиту обсяги виробництва збільшуються швидше, ніж зростання цін.

Головною відмінною характеристикою продовольчих товарів є необхідність їх реалізації у стислі терміни. Для цього необхідно створення відповідних об'єктів інфраструктурного комплексу з відповідним обладнанням (у тому числі холодильним).

Безпосередні виробники сільськогосподарської продукції не мають можливості ефективно впливати на ціноутворення внаслідок монополізації ринку посередниками, що в кінцевому випадку позначається на рівні ринкових цін. Така ситуація свідчить про відсутність в Україні організованих каналів збуту з прозорими механізмами ціноутворення та слабкі інтеграційні зв'язки між товарними біржами та іншими організаційними елементами інфраструктури аграрного ринку. На перший погляд інфраструктура аграрного ринку існує (табл. 2). Однак на сьогодні не сформована в інфраструктурі аграрного ринку маркетинго-логістична мережа в ланцюгу «товаровиробник (власник продукції) – сільськогосподарські заготівельно-збутові та інші обслуговуючі кооперативи – районні кооперативи, агроторгові дома, оптові ринки (товарні біржі, аукціони живої худоби та птиці, оптові плодоовочеві та продовольчі ринки) – споживачі», оскільки основними фігурантами є посередники.

2. Сучасний стан інфраструктури аграрного ринку, одиниць [6, с. 58]

Об'єкти інфраструктури	Роки							
	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Акредитовані товарні біржі	43	36	39	39	40	35	35	35
Агроторгові дома	353	408	388	347	330	314	247	245
Оптово- продовольчі ринки	415	877	863	892	800	н/д	н/д	800
Оптово- плодоовочеві ринки	*	610	614	694	684	677	1627	1625
Дрібнооптові ринки живої худоби та птиці	*	397	394	389	416	426	н/д	427
Аукціони живої худоби та птиці	205	223	206	148	163	169	н/д	185
Кредитні спілки	261	417	425	478	501	н/д	547	552
Обслуговуючі кооперативи	725	1127	1044	970	979	923	720	851
Виставки-ярмарки	1260	2345	2528	2024	4014	5577	н/д	5601
Заготівельні пункти	16357	23610	22384	22362	21741	21491	17927	17921

*Дані відсутні

У процесі формування вільного ринкового середовища, яке дає змогу збалансувати попит та пропозицію в межах продовольчого ринку зросло значення економічних методів господарювання, які передбачають використання товарно-грошових відносин між виробниками та споживачами, надання учасникам ринку самостійності у розв'язанні господарських питань, у використанні доходів та формуванні цін. Особливо складною є проблема забезпечення самостійності суб'єктів ринку продовольства при встановленні виробничо-господарських зв'язків, укладанні та виконанні угод. Для нормального розвитку продовольчого ринку необхідним є забезпечення діяльності щодо створення та розвитку

ринкової (маркетингової, збутової) інфраструктури, яка є необхідним елементом у процесі забезпечення збалансованості попиту і пропозиції, грошового обігу, формуванні системи інформації про стан ринку тощо [3, с. 141]. Разом з тим необхідний розвиток специфічних елементів інфраструктури агропродовольчого ринку, таких як, постачальницько-збутові, споживчі кооперативи, сільськогосподарські ринки і т.д. Наявність таких елементів інфраструктури дозволяє раціоналізувати зв'язок підприємств-виробників і торговельних структур і враховувати специфіку розвитку територій.

Не менш важливе значення мають ярмарки, які проводяться у великих містах – українці в 2013 р. відвідали майже 77 тисяч продовольчих ярмарок. Сільгоспвиробники ж продали на них 909 тис. т продукції на суму понад 8,4 млрд грн. У 2014 р. планується підтримати високі темпи проведення ярмаркових заходів. У цих ярмарках брали участь сільгоспвиробники та учасники кооперативів, а також фермери [4] .

Звичайно ярмарки можуть частково вирішити проблему забезпечення продовольством, адже потенціал вітчизняного АПК ще не повністю реалізований. Тому, щоб вирішити це завдання, необхідно збільшити інвестиції в аграрний сектор. Темпи зростання капітальних інвестицій за останні 7 років у сільське господарство України становили 191 %. Наприклад, тільки протягом минулого року залучення інвестицій у вітчизняний АПК збільшилося на 5,3 %. Для цього протягом останніх років вдалося поліпшити інвестиційний клімат в аграрному секторі [5]. Ці кошти також слід розподілити і на інфраструктуру продовольчого ринку, оскільки інфраструктура ринку продовольства – це динамічна система її елементів, що створює сприятливі можливості для функціонування суб'єктів цих ринків.

Вона сприяє відтворювальним процесам у сільському господарстві та переробній галузі на макро- і мікрорівнях і її формування повинно бути представлено таким чином: до торговельних і торгово-посередницьких організацій віднесені: оптові та роздрібні ринки сільськогосподарської продукції та продовольства, ринки роздрібної торгівлі, товарні біржі, ярмарки, аукціони, дилерські та брокерські фірми, дистриб'ютерські організації, торгово-промислові палати, структури Укоопспілки, продовольчі недержавні корпорації, постачальницько-збутові кооперативи, споживчі кооперативи. Інформаційно-консультаційні та аналітичні структури представлені: дорадчими службами, тренінговими та консалтинговими компаніями, виставками, рекламними агентствами,

інформаційно-консультаційними центрами, маркетинговими агентствами, інформаційно-довідковими службами, логістичними центрами. Фінансові організації представлені: фондовими і валютними біржами, комерційними банками, страховими та інвестиційними компаніями, кредитними структурами. Організації з надання послуг представлені: лізинговими компаніями, транспортно-експедиторськими компаніями, спеціалізованими сервісними центрами, організаціями, що надають в оренду нерухомість, склади, елеватори. Контролюючі та юридичні організації це: податкові інспекції, інспекції з торгівлі, інспекції з праці, пожежні інспекції, санепідемстанції, митні служби, фірми з надання юридичних консультацій, нотаріальні служби, адвокатські фірми, суди. Організації з трудового забезпечення – це: біржі праці, центри з підготовки та перепідготовки кадрів, відповідальні за проведення у сфері професійного навчання. Транспортні структури: залізничний, автомобільний, повітряний, водний транспорт.

Висновки. Безпосередні виробники сільськогосподарської продукції не мають можливості ефективно впливати на ціноутворення внаслідок монополізації ринку посередниками, що в кінцевому випадку позначається на підвищенні ринкових цін на ринку продовольства. У ринковому середовищі формування сучасної інфраструктури продовольчого ринку дає змогу збалансувати попит та пропозицію в межах продовольчого ринку, сприяє зростанню значення економічних методів господарювання, які передбачають використання товарно-грошових відносин між виробниками та споживачами, надання учасникам ринку самостійності у розв'язанні господарських питань, у використанні доходів та формуванні цін і представлені: торговельними і торгово-посередницькими організаціями, інформаційно-консультаційними та аналітичними структурами, фінансовими організаціями, організаціями з надання послуг, контролюючими та юридичними організаціями і транспортними структурами.

Бібліографічний список: 1. Глібов Р.В. Сучасний стан і перспективи розвитку інфраструктури ринку продовольчої продукції / Р.В. Глібов, А.О. Арсеєва // http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/63930.doc.htm. 2. Лаишева А.А. Пути совершенствования регионального рынка продовольственных товаров / А.А. Лаишева // Актуальные вопросы экономики и управления: сб. мат-лов междунар. науч.-практ. конф. (20-25 декабря 2008 года). – Димитровград: ДИТУД,

2008. – 178 с. 3. Колесов О.С. Теоретичні аспекти формування та розвитку продовольчих ринків / О.С. Колесов, О.В. Дармограй // Зб. наук. пр. ВНАУ Сер. «Економічні науки». – № 2 (53). – Т. 3. – 2011. – С. 138-146. 4. <http://domik.ua/novosti/v-2013-godu-v-ukraine-proveli-pochti-77-tysyach-prodovolstvennyh-yarmarok-n213826.html>. 5. Економіка країни тримається на сільському господарстві // Аграрний тиждень. – 2013. – 30 груд. / <http://www.a7d.com.ua>. 6. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / М.В. Присяжнюк, М.В. Зубець, П.Т. Саблук та ін.; за ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. – К.:ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.

Копытко О.В. Необходимость формирования современной инфраструктуры продовольственного рынка. В статье рассматривается необходимость формирования современной инфраструктуры продовольственного рынка, которая должна отличаться гибкостью, адаптивностью к внешним условиям, доступностью для производителей как аграрной, так и перерабатывающей отраслей АПК. Инфраструктура рассматривается как динамическая система ее элементов, что создает благоприятные возможности для функционирования субъектов этих рынков и способствует воспроизводственным процессам в сельском хозяйстве и перерабатывающей отрасли на макро и микроуровнях. Ее формирование должно быть представлено: торгово-посредническими, финансовыми, контролирующими и юридическими организациями, организациями по предоставлению услуг, информационно-консультационными и транспортными структурами .

Kopytko O. The need for building modern infrastructure of the food market. In the article the need for building modern infrastructure of the food market, which should be distinguished by flexibility, adaptability to external conditions, availability for producers as agricultural and rerolling branch of agro-industrial complex is considered. Infrastructure is observed as a dynamic system of elements that creates opportunities for functioning of these markets and promotes the reproduction process in the agriculture and rerolling sectors at the macro and micro levels. Its formation should be presented by trade facilitation, financial, regulatory and legal institutions, and organizations that provide services, information and consultancy and transport structures.